

Відгук
офіційного опонента на дисертаційне дослідження
Гладкевич Мар'яни Ігорівни «Психологічні умови формування
життєвих планів у юнацькому віці», подане на здобуття наукового
ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю
19.00.07 – педагогічна та вікова психологія

Дисертаційне дослідження Гладкевич М.І. присвячене надзвичайно актуальній проблемі – створенню психологічних умов для формування життєвих планів юнаків і дівчат, оскільки, саме в юнацькому віці кожна людина мріє й перевіряє погляди на майбутнє, вибудовує власний життєвий шлях. Як правильно планувати власне життя, щоб бути щасливим, де взяти правила й вказівки, якими критеріями користуватися? – все це турбує кожну молоду людину з дитинства й загострюється саме в юнацькому віці. Інтенсивна інформатизація сучасного життя спонукає юнацтво достатньо швидко орієнтуватися у напрямках розвитку професій, технологій, професій, політичних і економічних змін, приймати відповідальні рішення щодо побудови власного майбутнього.

Дисертанткою лаконічно визначена мета дослідження, науковий апарат, чітко сформульовані завдання, концептуальні положення, які відображені у змісті дисертаційної роботи. Результати емпіричного дослідження, висновки та рекомендації, представлені Гладкевич М.І., є науково обґрунтованими, експериментально перевіреними, мають наукову цінність, носять прикладний характер та відображені в численних таблицях і рисунках, перевірені математичною статистикою.

Надійність і вірогідність результатів дослідження забезпечується комплексом методів теоретичного та емпіричного дослідження, отриманням новизни та визначенням необхідних психологічних умов формування життєвих планів у юнацькому віці. Наукову новизну результатів та теоретичне значення дисертаційного дослідження склали: особливості побудови життєвих планів особистості в ранній і пізній юності; психологічні умови (здатність особистості будувати осмислені й реалістичні життєві цілі

та плани у всіх часових перспективах, оптимістичність у процесі побудови життєвих планів і перспектив, суб'єктність як авторство побудови життєвих планів); обґрунтовано критерії (осмисленість і реалістичність життєвих планів, оптимізм, інтернальність), показники (достатня, частково достатня, недостатня осмисленість і реалістичність життєвих цілей і життєвих планів як засобів їх досягнення у близькій, віддаленій і далекій часових перспективах; домінування мотивів успіху, переважання страху невдачі, невираженість мотиваційного полюсу; екстернальний, інтернальний локус контролю) і рівні (високий, середній і низький) досліджуваного процесу; сконструйовано модель формування життєвих планів в особистості юнацького віку; розроблено та апробовано психологічний супровід формування життєвих планів особистості в юності; сформульовано методичні рекомендації психологам, вчителям загальноосвітньої та викладачам вищої школи з активізації формування життєвих планів у старшокласників і студентів.

Структура дисертації складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел (197 найменувань, з них 14 – іноземними мовами), 5-х додатків, 7 таблиць і 5 рисунків (на 9 сторінках). Основний зміст дисертації викладено на 227 сторінках.

У першому розділі «Теоретичні основи дослідження формування життєвих планів особистості юнацького віку» дослідниця прийшла до висновку, що життєві плани особистості пов'язані з її життєвим простором, шляхом, стратегією, життєвими і часовими перспективами, життєвим стилем і цілями. Найтіснішим є зв'язок із життєвими цілями, адже засобами їх досягнення є життєві плани. Ці плани вирізняються конкретністю і найчастіше будуються у віддаленій і близькій часовій перспективі. Їх зміст стосується реалізації потреб та цінностей особистості.

Глибокий аналіз провідних наукових підходів до вивчення феномена «життєві плани», психологічних умов і чинників розробки життєвих планів особистості та їх формування в юності дозволив виокремити провідні

психологічні умови конструювання особистістю власних життєвих планів; здатність рефлексувати про об'єктивно та суб'єктивно зумовлені події свого життя в різних часових вимірах; здатність до прогнозування власного майбутнього, до побудови життєвих планів і життєвої самореалізації; узгодженість життєвих цілей і планів із індивідуальними особливостями; ціннісно-сміслові ставлення до довкілля.

У другому розділі «Емпіричне вивчення психологічних умов та особливостей становлення життєвих планів у особистості юнацького віку» дисертантка обґрунтувала організацію і методи дослідження, проаналізувала його результати, визначила показники і рівні розвитку досліджуваного процесу. Заслуговує на увагу вибір кількості досліджуваних (258 старшокласників і 236 юнаків і дівчат), а також представлення результатів окремо дівчат і хлопців та визначення особливостей серед старшокласників і студентів. Це дало змогу встановити особливості пріоритетності життєвих планів у досліджуваних різної статі та відмінності у ранній і пізній юності. Емпіричні дані, отримані у ході дослідження, підтверджують і нашу тезу про те, що вирішальним впливом на вміння будувати плани на майбутнє є цінності і смисли, які рефлексуються й осмислюються все більше від ранньої до пізньої юності, а переваги щодо професійного зростання беруть верх над життєвою самореалізацією. У проектуванні й реалізації життєвих планів юнаки й дівчата спрямовані більше на досягнення успіху.

Оскільки в цілому одержані емпіричні результати засвідчили недостатність впливу психологічних умов конструювання життєвих планів особистості юнацького віку в звичайному процесі навчання й виховання, дисертанткою була розроблена психологічна модель формування життєвих планів у юнацькому віці та на її основі відповідний психологічний супровід, що детально представлено у третьому розділі «Психологічний супровід формування життєвих планів у особистості юнацького віку».

На основі процесуально-динамічного підходу та його наукових положень про життєві плани особистості й умови їх проектування авторкою

був запропонований комплекс психолого-педагогічних технологій, який застосовувався для розвитку в старшокласників і студентів здатності будувати осмислені й реалістичні життєві плани, підвищувати потенціали їх впевненості, відповідальності, самостійності. Результати впровадження розробленого психологічного супроводу засвідчили свою ефективність, достовірність якої перевірялася за методами математичної статистики.

Отже, отримані Гладкевич М.І. результати дослідження мають не лише теоретичне, а й практичне значення, оскільки запропонований нею комплекс психодіагностичних методик, психологічний супровід формування життєвих планів в особистості юнацького віку і розроблені методичні рекомендації психологам, вчителям загальноосвітніх навчальних закладів і викладачам закладів вищої освіти з формування життєвих планів у старшокласників і студентів можуть застосовуватися психологами, вчителями й викладачами цих закладів. Результати дослідження можуть використовуватися викладачами закладів вищої освіти у процесі викладання ряду навчальних дисциплін. Висновки, зроблені в дисертації, відповідають завданням дослідження та відтворюють отримані результати дослідження. Структура дисертації є логічною, а її зміст – зв'язним і цілісним.

Отже, дисертаційна робота Гладкевич М.І. є оригінальним, самостійним творчим доробком, що збагачує психологічну науку і психологічну практику. Результати характеризуються новизною, обґрунтованістю, достовірністю й практичною цінністю, відображені у 10 публікаціях авторки, у тому числі: 4 – у виданнях, що затверджено МОН України як фахові з психології, 2 – у міжнародних наукометричних виданнях; 4 – у матеріалах доповідей на науково-практичних конференціях. Автореферат дисертації відповідає її структурі та змісту.

Однак, за загального позитивного враження й оцінки здійсненого дослідження, бачимо доцільним визначити деякі зауваження й дискусійні моменти:

1. У дисертаційній роботі провідним був визначений процесуально-динамічний підхід і прописані його наукові положення. Разом з тим, на наш погляд, цей підхід не суто психологічний, використовується не лише в психології, і не містить основних положень щодо розвитку самої особистості та її вікових ознак. Тому, на нашу думку, доцільним було б доповнення означеного підходу особистісним або особистісно-орієнтованим.

2. У науковій новизні та у висновках дисертантка визначає три провідні психологічні умови формування життєвих планів у юнацькому віці (здатність особистості будувати осмислені й реалістичні життєві цілі та плани в усіх часових перспективах, оптимістичність у процесі побудови життєвих планів і перспектив, суб'єктність як авторство побудови життєвих планів). На нашу думку, доцільно було б додати до них уяву щодо майбутнього, просторове мислення, особистісна рефлексія та прогнозування тощо.

3. Не достатньо обґрунтованою видається необхідність розробки авторської методики вільного самоопису «Мої роздуми про свої життєві цілі», оскільки можна було використати валідні методики на визначення оптимізму (тим більше, що оптимізм визначено провідною умовою побудови життєвих планів), стратегії досягнення цілей, здатність до життєтворчості та ін.

4. Розроблені методичні рекомендації психологам, вчителям ЗНЗ і викладачам ЗВО з активізації формування життєвих планів у старшокласників і студентів описані лише на 4,5 сторінках. На наш погляд, цього замало, оскільки має бути специфіка окремо для кожної з цих категорій.

5. Дисертаційна робота не позбавлена огріхів та неточностей, зокрема, релевантним, на наш погляд, є вживання терміну «становлення» життєвих планів, оскільки його в психологічному обігу вживають до особистості (становлення особистості, становлення керівника, становлення когось), а життєві плани – будуються, формуються, обдумуються, конструюються тощо.

6. У списку використаних джерел можна було б відобразити більш нові праці, оскільки дисертантка і в роботі і в авторефераті подала аналіз багатьох сучасних науковців і дослідників.

Наведені зауваження не ставлять під сумнів вагомість основних результатів дисертаційного дослідження і не впливають на його обґрунтовану вище загальну позитивну оцінку.

Таким чином, дисертаційна робота Гладкевич М.І. «Психологічні умови формування життєвих планів у юнацькому віці» є оригінальним, завершеним науковим дослідженням, що безперечно має наукову новизну й практичну значущість, повністю відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. №567 (зі змінами, внесеними згідно з постановами КМ за №656 від 19.08.2015 р. та за №1159 від 30.12.2015 р.), а його авторка – Гладкевич Мар'яна Ігорівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія.

Доктор психологічних наук, професор,
завідувач кафедри авіаційної психології

Факультету лінгвістики та соціальних комунікацій

Національного авіаційного університету

Л.В. Помиткіна

Місце то *Л.В. Помиткіна*

засвідчую

Вчений секретар

Національного авіаційного університету

Г. Єрмава